
amikor minden kötél szakad

SZIRMAI KÁROLY

A szedett-vedett, gyülevész népséget nappal nemigen lehetett látni. Csak ha közeledett az alkonyat. Olyankor szállingózni kezdtek, s ellepték a betonjárda mentén húzódó gyárkerítés környékét, úgyhogy sötétlett tőlük a sövény, a bokros, ahová behúzódtak. Ott zajongtak, zsvajogtak, s közben át-áttekingettek a túloldali gyártelepi munkásházak felé, mintha összebeszélve, valamire készülödnének, s csak az est beálltát várják, hég tervüket végrehajtsák.

Az ország különböző tájairól jöttek, mégis leginkább olyan vidékről, ahol alig volt gyár, ipartelep — a környék passzív, kevés a munkaalkalom.

Néhány hét előtt jelentek meg, mikor megkezdődött az idénymunkás-fölvétel. Azonban hiába jöttek, mert mint nem környékbeliek és begyakorlatlanok nem kaptak munkát. Ekkor, ahelyett, hogy hazamentek volna, zsebükben pár dinárral s tarisznyájukban némi eleséggel, még ott maradtak. Talán abban reménykedve, hogy egy-egy hely megürültével mégis bevágódnak — vagy azért is, mert szüleik és dolgozó testvéreik nyakán élösködve, odahaza is csak munka nélkül lebzselték volna. Így, egy ideig, inkább a gyár környékén lézengtek. Egyébként valamennyien fiatalok voltak, köztük középiskolát végzett is, de legtöbbjük alig húszéves. Csak az Isten a megmondhatója, hogy akkor, amikor kitették őket a barakkokból, mert kellett a hely a fölvett idénymunkásoknak, éjszakára hol húzódtak meg, és miből telt ennivalóra. De meg is látszott rajtuk, hogy inség kosztján tartottak.

Csak alkonyattájban mindig a drótkerítés menti bokrosnál gyülekeztek, s többször kilenc után is ott zajongtak, nem kis nyugtalanságra a túloldalt lakó munkásasszonyoknak, akik ki-kidugva fejüket, aggodalommal tartották őket szemmel.

Egyáltalában miért gyülekeznek ott, ahol semmi keresnivalójuk? — mondogatták. Azonban egyikük sem mert nekik odaszólni, miként munkából hazatérő férjük sem, hátha ezzel még csak kihívták volna őket

maguk ellen. De hogy miért túri ottlétüket a gyár, miért nem távolítja el őket, ha szépszerrel nem, hát hatósági beavatkozással, ha már nem tud nekik munkát adni?

Azután egyszerre különféle hírek kerültek közságra.

— Hallotta, szomszédasszony, hogy Juciékát meg Borisékat, amint hazafelé tartottak mozielőadás után a városból, megtámadta több siheder az országúton, hogy erőszakot vegyen rajtuk, s ha nem jönnek arra éppen a gyárból biciklisták, hát ki tudja, mi történt volna velük.

Vagy más alkalommal:

— Hát azt hallotta-e, hogy fiatalemberek tegnapelőtt éjszaka megállítottak magánosan haza ballagó öreg munkásokat, pénzt követelve, mert aznap bérfizetés volt? — kérdezte egy munkás jó húspan levő, takaros felesége a szomszéd lakásból kilépő, hajlott hátú öregasszonyt.

— Hol, mikor?

— Odébb, a város felé, az országúton, tíz óra után.

— Azt mondja: amikor zsebükben fizetési zacskóval hazafelé ballagtak?

— Akkor.

— És?

— Megfenyegették őket, hogyha nem adják oda fizetésüket, hát agyonütik őket.

— És adaadták?

— Mi mászt tehettek volna.

— A rendőrség nem fogta el a támadókat?

— Még mindig nyomoz utánuk. De hát a munkások nem tudtak pontos személyleírást adni, mert arra spórolnak a világitással, s csak odébb égnek a lámpák. Csupán azt látták, hogy legényfélék.

— Azt mondom magának — folytatta kisvártatva —, hogy ezekből kerültek ki a támadók — bökött orrával a kerítés bokrai közt zajongó munkanélküli fiatalemberek felé. — A rendőrségnek itt kéne a tetteseket keresnie.

— Hát jelenteni kéne nekik.

— Hogy én?! S még bosszút álljanak... Hiszen ezek mindenre képesek.

— Akkor meg hogy keressék a tetteseket?

— Nem tudom, de én nem vállalkozom rá, hogy jelentsem. Az uram se engedné. „Még csak az kéne, hogy beleártsd magadat, s ellenségeket szerezz” — mondaná.

— Így pedig...

— Tudom, én is attól tartok, hogyha nem mennek odébb, előbb-utóbb itt is elkövetnek valamit, s annyi fiatallal — hirtelenében — ki tudna szembeszállni?

— Hát bizony — válaszolta a szomszédasszony, sötét kendős fejével aggodalmasan bólogatva.

— No mit mondtam? — szólította meg egyik este ismét a lakásuk ajtaja előtt üldögélő öregasszonyt. — Ezek csak nem maradnak nyugton.

— Miért, mit csináltak megint?

— Betörték a város szélén több helyre.

— Több helyre?

— Úgy, ahogy mondom.

— S elvittek valamit?

- Amit csak értek.
- S a háziak nem akadályozták meg?
- Ugyan mit tehettek volna? Csak az asszonyok meg gyerekek voltak odahaza, az uruk éjjeli váltásban dolgozott, azok meg nem merték a szomszédságot föllármázni, mert megfenyegették őket. Előbb biztosan kikémlelték, hogy hol nincs odahaza éjjel a gazda — tette hozzá.
- S kik voltak?
- Még nem tudni, nem kerültek kézre, de az asszonyok azt mondták a rendőrségen, hogy amolyan tizenhét-tizennyolc éves sihederek voltak. Ismét csak azt állítom — folytatta —, hogy a tetteseket ezek közt kell keresni — szúrt mutatóujjával a kerítés felé.
- Ilyet, ilyen még nem volt.
- Nem.
- Az ember nem élhet tőlük biztonságban. De hogy a vezetőség még mindig megtűri őket a gyár környékén, ahelyett, hogy rájuk szabadítaná a rendőrséget. Csak hol húzódhatnak meg éjszakára?
- Hogy hol? — kapcsolódott bele a beszélgetésbe egy vizes kannát cipelő, szemrevaló fiatalasszony, aki hallotta utolsó szavait. — Nemrég az állomáson láttam közülük többet, ott ültek a hátsó raktárak falép-csőin a félhomályban.
- Csak miből élnek? — folytatta tünődését az öregasszony.
- Miből? Lopásból! — vágta rá meggyőződéssel szomszédja. — Mert miből élhetnének másból minden kereset nélkül.
- Bár vinné el őket már az ördög — sóhajtott föl az öregasszony. — Mert szorultságukban még itt is rávetemednek valamire.
- Hát bizony — jegyezte meg a fiatalasszony. — Ilyenektől minden kitelik. Én, ahogy elhaladtam mellettük, hallottam, hogy beszélnek.
- Csak már elmennének. Addig nem lesz nyugtom, míg esténként itt látom őket.
- Kinek van?
- De gyerünk be — indult meggörnyedt tartással lakásukba, mire a többiek is követték példáját.

Elmúlt ismét néhány nap, de a kerítés mentén a bokros esténként majdnem úgy nyüzsgött az odasereglettektől, mint eleinte. Valamivel megfogyatkoztak ugyan, azonban még mindig volt belőlük elég. Ekkor történt egyik este, besötétedés után.

Az egybegyültek közt hirtelen mozgolódás támadt, s hangos fölkiáltások hallatszottak.

- Valamit tennünk kell, tovább nem várhatunk.
- További ittmaradást nem kocháztathatunk.
- Ha itt maradunk, még rajtavesztünk.
- Még az éjszaka el kell távoznunk.
- Annyifelé, ahányfelől jöttünk.
- Gyalogszerrel a legközelebbi városig, s csak ott szállva vonatra.
- Hogy a rendőrség nyomunkat veszítse.
- Vajdicsot és Misángyit a betörés miatt máris üldözi.
- Antuskót már el is fogta.
- Még szerencse, hogy nem vagyunk benn a paklijukban.

— Sürgősen határoznunk kell!
 — Még ma rajta kell ütni a munkáslakásokon.
 — Most van rá a legjobb alkalom.
 — Férfi sehol sincs odahaza.
 — Üres zsebbel és tarisznyával nem indulhatunk.
 — Rajta hát, ne késlekedjünk tovább.
 — Elég volt a hiábavaló munkára várásból.
 — Elég ebből a se kaja, se pia, se p... a életből.
 — Az erszényeket megtölteni pénzzel, a tarisznyát pedig elemózsiával, és ki, merre lát.
 — Rajta hát!

Amire, mintegy vezényszóra, térdüket nekifeszítve, mászni kezdtek a magas, vastag szálú drótkerítésre, s fölérvé, a kifeszített szögesdrót fölött átemelték lábukat; majd megkapaszkodva, leereszkedtek vagy lehupantak a másik oldalra. De a feldöngő dobbanásra hirtelen kinyílt a szemközti lakás ajtaja, s egy kilépő fiatal leány, ijedtében, föllármázta az egész szomszédságot.

— Julis néni, Giza néni, Boris néni, gyűjjenek ki gyorsan!

Amire hosszában kivágódtak a munkássor ajtajai, s világos négyszögben riadt képű asszonyok jelentek meg.

— Mi az, mi történt? — kiabálták összevissza.

— Ott gyűnnek! — mutatott a leány a karjukat lóbálva közeledőkre.

— Jaj, hogy éppen most nincs idehaza az uram — sopánkodott az egyik.

— Az enyém se — csatlakozott hozzá a másik.

— Az enyém még túlórázik — mondta a harmadik.

— Mi lesz velünk, ha ezek ránk jönnek? — tördelték kezüket.

A fiatal emberek pedig ezalatt a közbeeső magas gizgazoson átgázolva odaértek és rájuk kiáltottak:

— Mi az, mit óbégattok? Pofa be, s egy szót se többet, mert ellátjuk a dolgokat.

Majd, mikor észrevették, hogy egyikük, valamit súgva, el akarja szajlítani valahová a kisleányát, elkapták és ráfőrdedtek:

— Egy tapodtat se! Itt maradsz!

S mikor a gyermek ijedtében sírni kezdett, újfent rákiáltottak:

— Egy mukkot se, mert eltángálunk!

Majd előlépett egy magas, fekete hajú, sötét tekintetű fiatalember, láthatólag a vezérük, s az asszonyok felé fordult:

— Indulás, asszonyok, befelé! Egykettő! S ide a pénzt a bukszából.

— De nekünk sincs pénzünk, mi szegények vagyunk — siránkoztak azok.

— Semmi mellébeszélés, gyerünk!

S minden asszonyt két fiatalember vett közre, és indult vele befelé lakásukba.

— Muti, hol tartogatod a pénzt — követelődtek odabenn.

— Már mondtuk, hogy nekünk nincs egy dinárunk se — siránkoztak az asszonyok.

— Ne hazudjatok, mert megemlegetitek. Egykettő, ide vele! Nem halottátok?

Amire a szegény teremtések, megfélemlítve, utolsó garasukat is előszedték és odaadták.

— A többit is! — követelők a fiatal emberek.
— Nincs több, se égen, se földön, ez volt az egész pénzünk — mondták az asszonyok szípigva.
— Jól van, elhisszük — váltott barátságosabbra a hangjuk. — És most gyerünk, anyám, az éléskamrába.
— Mit akartok ott? — vált ijedtre a nők hangja.
— Meg akarjuk elemózsiával tömni üres tarisznyánkat.
— De hát mi szegény munkásnép vagyunk, nincs a spajzunkban semmi.
— És a két disznó, amit télen vágatok?
— Az egyiket kimértük és eladtuk, hogy kifizethessük a tartozásunkat, a másiktól meg már nincs.
— Igazán? Szóval a spajzotok üres. Hadd lássuk! Indulás, egykettő, előre!

Mire az asszonyok, kényszerűségükben, az éléskamra felé lódultak és benyitottak.

— No lám! S még azt hazudtátok, hogy a spajzotok üres. Hát az micsoda, hát az ott? — mutattak a mennyezetről lógó füstölt sonkára, kolbászra, szalonnára.

— Ha megöltük elemózsiával az iszákunkat, még néktek is marad, nem kell éheznetek, mint nekünk itt, heteken át — folytatták.

És serényen hozzáláttak útitarisznyájuk kibéleléséhez, amit az asszonyok, tehetetlenségükben, keserves ábrázattal néztek.

— Így, készen is vagyunk — mondták a kifosztott és fancsali képpel ácsorgó nők felé fordulva, mikor elkészültek. — Nyugodalmas jó éjszakát! — Még jól jártatok — tették hozzá —, hogy velünk kerültetek össze, s nem valami gyilkolástól sem visszariadó betörő társasággal. Adjatok hálát az Istennek.

— És most, fiúk, indulás! — adta ki a rendelkezést magas, fekete hajú, sötét tekintetű, erélyes arcú vezérük. — Úgy, ahogy megbeszéltük: ki, honnan jött. Egy percet se tovább, előre!

Mire a fiatal emberek nekilódultak a térdig érő gizgazosnak, átgázoltak rajta, majd fölmásztak a magas kerítésre, odafönn átvették a szögesdrót fölött lábukat, és lehuppantak a betonjárdára. Utána, úgy, ahogy voltak, csapatostól, nekivágtak a távolba kanyarodó országútnak, hogy később szerteszéledjenek, s mindenki arra vegye útját, ahonnan hetekkel előbb ide jött, nagy nincstelenségében munkát keresni.

1965. december